

En als men hen op die manier er over heen kan helpen, waarom dan niet?

Dan — zoo zij willen doorstudeeren, wat nadeel hebben de kerken ervan, indien zij na hun kandidaats haar dienen?

Als zij thuis bleven, zouden er nog meer leerscheuten zijn.

Natuurlijk kunnen ook hierbij excessen voorkomen.

Dat candidaten vele jaren preeken zonder zich een beroep te laten welgevallen, is een misstand. Wil men daaraan een eind trachten te maken, zoo is dit niet onbillijk te achten.

Maar overigens is een weinig soepelheid gewenscht.

Dit stukje werd de vorige week reeds ingezonden.

Intusschen behandelde Dr de Moor in „De Heraut“ hetzelfde onderwerp.

Met genoegen zagen we, dat hij tot gelijke conclusie kwam als wij.

De peltschaal.

Dat ik over mijn artikel in zake de predikants-traktementen nog wel het een of ander te hooren zou krijgen, had ik natuurlijk verwacht.

Toch overtroffen de teekenen van instemming voor die van bezwaren.

Voor de eerste categorie ben ik dankbaar. Maar over de epistels, die daarop betrekking hebben, kan ik verder zwijgen.

Voorts werden mij toegezonden 1 brief en 1 artikel met bezwaren.

En ten slotte 2 brieven met vragen.

Over dien eersten brief met bezwaren kan ik helaas niet veel vertellen. Mijn oog viel op een paar groffheden jegens onze predikanten. Dit noodzaakte mij hem niet verder te lezen en in den haard te werpen. De schrijver behoeft echter niet ongerust te zijn, dat ik er hem leelijk op zal aanzien. Want zijn naam en adres ben ik totaal vergeten. Zijn lei is dus schoon.

En nu het artikel. Het kwam voor in „De Christelijke Onderwijzer“. Het komt niet in mij op, dit als een uiting van den geest onder onze onderwijzers op te vatten. En ik waarschuw dan ook nadrukkelijk, dat onze onderwijzerswereld als zodanig toe te rekenen. Ik heb goeden grond te vertrouwen, dat verreweg de meeste onderwijzers zich op breeder standpunt weten te stellen. Zooals men zich misschien herinneren zal, had ik geen enkel woord ten ongunste van het tegenwoordige traktement onzer onderwijzers geschreven. Integendeel. In mijn artikel liet ik duidelijk doorschemeren, hoe jammer ik het vond, dat naar het inzicht der regeering de noodzakelijkheid zich opdeed tot traktementsverlaging ook van hen over te gaan.

Maar er zijn er nu eenmaal onder de onderwijzers — ze zijn er evengoed ook in andere kringen — die dadelijk beginnen te blazen, als men er even op zinspeelt, dat men nog hooger posities dan de hunne denkbaar acht.

Tot die groep behoort ook J. te H. te behooren. Den predikant een indexcijfer te geven van 150 tegenover een schoolhoofd 100, „dat is ons toch een beetje al te bar“, roept hij uit.

Ik had om dit verschil te rechtvaardigen o.m. gewezen op de academische opleiding van den predikant. Maar mijn kritikus noemt dit „een veel te ver doorgevoerde waardering van het intellectualisme, een voorbijzien van praktische bruikbaarheid en nuttig effect ten koste van de theoretische bevoegdheid“.

Nu heb ik altijd gedacht, dat de opleiding van den onderwijzer veel meer gevaaren voor intellectualisme met zich bracht dan de academische opleiding en paedagogie (maar 't waren gepromoveerden!) lieten zich ook in dien geest uit, terwijl Dr Kuiper meer dan eens beweerd heeft, dat het instinctieve leven en op grond daarvan de „praktische bruikbaarheid“ over 't gemeen bij de predikanten het sterkst ontwikkeld was.

Maar ja, als de heer J. het beter weet, zullen we daarover maar niet polemiseren.

Ik had ook opgemerkt, dat een predikant zijn kinderen moest kunnen opvoeden in het milieu, waartoe hijzelf behoort.

Maar daarop hoor ik meester decreteren: „Ten deze bestaat er geen onderscheid tussen de meeste predikanten en hoofden van scholen. Die tijd is zo langzamerhand voorbij! En we wensen hem niet weer teruggebracht“.

Dat laatste geloof ik dadelijk van den man.

Doch ruikt men hieruit niet een beetje „mooi opdoen van hoog-zelf-voelen“, gelijk een van mijn collega's het weleens uitdrukt?

Eigenaardig is het, dat men indertijd juist uit dien kring van onderwijzers een salarisactie in paniek-stemming waarnam, waarbij men zelfs negen was met rose en roode broeders samen te werken. En dat men toen nog al eens de vergelijking trok tusschen onderwijzer en... Amsterdamschen putjesschepper. Nu is de putjesschepper gewoonlijk geen intellectueel en aan zijn „praktische bruikbaarheid“ zal wel niemand twifelen. Eilieve, moet naar de redeneering des heeren J. te H. de putjesschepper niet hooger of desnoods evenhoog gesalarieerd als de onderwijzer?

Nu nog een statistiekje, dat de heer J. te H. geeft. Volgens de salaristabellen van 1923 werd door 6874 schoolhoofden in ons land f27.871.676 genoten, d.i. gemiddeld f4054.65. Het gemiddelde predikants-traktement zou (minstens $1\frac{1}{2} \times$ zooveel!) dus volgens u moeten bedragen (6100 en in sommige gevallen (er zijn hoofden, die f5500 verdienen!) de f8900 moeten naderen.

De heer J. meent, dat ik hiervan misschien even schrikken zal.

Dat is echter geenszins het geval.

Dan zou ik ook moeten schrikken van het maximum-traktement der schoolhoofden.

En dat doe ik evenmin.

Trouwens, in de werkelijkheid bestaan die honoraria reeds. Hulde aan onze Gereformeerde Kerken!

In provinciesteden, ook in plattelandsplaatsen bedraagt het predikants-traktement (inclusief woning en kindertoeslag) soms reeds meer dan f6000.

En in stadsgemeenten naderen de honoraria maar niet de f8000, maar gaan er soms boven uit.

Heusch niets te veel.

Rekent men, wat er in een stad voor huishuur en belasting afgaat en wat gymnasiële en academische opleiding, zeg voor twee of drie kinderen, kost (men zal toch hoop ik de predikanten daarvoor niet naar studiebeurzen willen verwijzen?), dan moeten de dubbeltjes toch heusch nog wel eens omgekeerd worden.

Zulk een som lijkt veel. Maar wanneer men ziet, wat er af gaat, dan is het waarlijk niet te veel. Van een luxeleven is in de verte geen sprake. Hoogstens van een leven zonder groote zorg. En dat is het juist, wat de Schrift ten opzichte van de Dienaren des Woords van de gemeente vordert.

Immiddels had ik het niet over deze kerken, maar over andere, die nog lang niet aan het berekende minimum toe waren.

Hoofddoel van mijn waarschuwing was, dat men op hen niet de verlaging van 10 of 20 pct. moet toepassen. Op de staatshuishouding moet worden bezuinigd. Maar, zoo zeiden we, daar heeft de kerkelijke huishouding niets mee te maken. Kan die op denzelfden voet voortleven, dan zou het zonde zijn, over die verlaging ook maar één woord te reppen.

En ik herhaal: veeleer moeten de krachten ingespannen om tot het minimum te komen.

En dan hebben we nog flinke onderwijzers genoeg, die de zaak mee aanpakken.

Ten slotte: geëischt kan het van een gemeente, die niet in staat is zulk een minimum traktement bijeen te brengen, niet, dat zoo veel honorarium wordt toegekend.

Maar het moet toch immer het ideaal blijven.

Een ideaal, dat levendig moet gehouden.

Een ideaal, waarvoor moet gewerkt.

Waarom ik juist het onderwijzerstraktement als peil heb gekozen?

Ik had natuurlijk ook een vergelijking kunnen maken met het inkomen van andere academisch gevormden, artsen, advocaten enz.

Maar als ik die inkomens had dooreengeslagen, dan zou het minimum nog belangrijker zijn verhoogd en het behoorlijke predikants-traktement door vele gemeenten nog minder te betalen zijn.

Daarenboven... de onderwijzer heeft een vast inkomen. Daarom kon dit beter als maatstaf dienen.

Met den heer J. te H. ben ik nu klaar.

Als deze op zijn stuk blijft staan, vrees ik, dat hij zijn eigen zaak schade berokkent en dat hij de menschen onder den indruk brengt: maar de onderwijzers hebben toch veel te veel. Dat zou te betreuren zijn.

De korte vraag van een inzender of ik bedoel $1\frac{1}{2}$ of $2\frac{1}{2}$ maal zooveel is in het bovenstaande beantwoord.

Nu de laatste vrager.

Als de gemeente financieel achteruitgaat, mag er dan niet met den predikant over verlaging worden gesproken? Ik zou willen adviseeren: doe dat vooral niet. Wend u liever tot de classis om steun. Andere kerken staan er misschien beter voor.

Maar als de predikant bemiddeld is? Ik antwoord: daar heeft toch de gemeente niets mee te maken. Als de predikant bemiddeld is, dan mag verwacht, dat hij de zedelijke verplichting zal verstaan om voor vaste bijdragen niet karig in te teekenen. Meent men, dat hij in die zedelijke verplichting te kort schiet, dan kan de financiële commissie evengoed als bij andere gemeentelieden met hem er over praten. Maar men dringe er niet op aan, dat hij in traktementsverlaging toestemte. Geen bemiddeld predikant bewillige daarin. Dat zou gebrek aan takt en overleg verraden tegenover een mogelijken opvolger, die onbemiddeld is.

Wij spraken hier over stoffelijke zaken.

Maar ze hebben een geestelijke zijde.

De lange preek.

De kwestie van de lange preek heeft al van de dagen der Hervorming af op de dagorde gestaan.

Op de breedere vergaderingen wordt er, voorzoover mij bekend is, niet meer over gesproken.

Doch vroeger was dat anders.

Toen moeiden er zich zelfs de breedste vergaderingen mee.

Op het Convent te Wezel in 1568 werd reeds bepaald: „Hij zal er zich ook voor wachten, dat hij niet door al te wijdoopige predikatiën en het geheugen van den hoorder bezware en diens ijer verstoppe en (als 't ware) zijn maag tot walging verwekke... Daarom zal hij zich bejeveren, zinnede tot den duur van één uur te beperken“.

Dit werd nog eens aangedikt op de Synode te Dordrecht in 1574. De kerkenordening van die Synode constateert in art. 38: „De dienaren zijn vermaand hun toehoorders niet te lang prediken niet te bezwaren en hun predicatiën boven het uur zoo veel mogelijk is, niet te „vertrekken“.

Men ziet een preek van een uur word in dien tijd, toen het hart vol was van de weer nieuw geworden waarheid, al voor het maximum gehouden.

Rekent men er nu mee, dat de plaatsen van samenkomst zeer primitief waren, geen orgels rijk waren, dan moest de heele dienst binnen anderhalf uur eindigen.

En onder „predicatiën“ verstond men dan bepaaldelijk de preeken over „vrije“ stoffen.

Over de catechismuspreken werd nog afzonderlijk gehandeld.

Op de Nationale Synode van Den Haag in 1586 werd uitdrukkelijk uitgesproken, dat in de middag-godsdienst oefeningen de Catechismus „cortelyk“ moest worden uitgelegd (art. 71).

En de groote Dordtsche Synode van 1618—19 spelde „cortelyk“ in plaats van „cortelyk“, maar op de zaak zelf werd weer nadruk gelegd.

Blijkbaar was het de wensch, dat de tweede dienst op den Zondag zich nog door meerdere kortheid zou kenmerken.

Heel veel hebben die bepalingen niet geholpen.

Onze preeken zijn met den maatstaf onzer vaderen gemeten, over het geheel genomen, nog te lang.

In „Bergopwaarts“ tracht J. E. S. de oorzaken hiervan op te sporen. Hij schrijft:

„Wat zijn de oorzaken van de lange preek? Ik wil er eenige noemen. Ten eerste: een aangeboren langdradigheid. Gelijk er menschen zijn, die in het dagelijksche leven zoo lang van stof zijn, dat zij 'n menschen ongeduldig maken, zoo zijn er ook onder de predikers. Men krijgt hen hoorende lust om even uit te roepen: Lieve man, dat weten wij al, dat hebt gij ons straks al een paar maal gezegd; maak nu voort! Tegen zoo'n aangeboren gebrek is niet veel te doen; maar ik vrees wel, dat die soort van predikers den meesten last zullen hebben van slapers onder hun gehoor. Misschien willen zij zich dan wel troosten door aan Paulus te denken, onder wiens lange preek de jongeling Eutychus ook wel in slaap viel, en dat er voor de slapers onder hun gehoor ten minste geen kans is om uit het raam te vallen. Maar laten zij dan bedenken, dat het hier niet Paulus een zeer bijzondere geval was, en dat „het middernachtelijk uur“ en de „vele lampen in de zaal“ het Eutychus ook wel aangedaan kunnen hebben. Een „langdradige“ Paulus kan ik mij ten minste slecht voorstellen, al maakt hij ook soms in zijn brieven heel lange zinnen.

Maar ik moet toegeven, dat het voor ons predikers een beetje troost is, wanneer zij opmerken, dat zelfs Paulus niet in staat was zijn hoorders onder alle omstandigheden wakker te houden; want elke prediker zal wel onder zijn gehoor eens een enkele hebben opgemerkt, die zijn zware oogleden eerst met moeite openhield, en daarna verviel in een vroom dutje, waaruit hem straks de orgelbazuin of een plotselinge stilte, wakker riep. Luther verhaalt hiervan een aardige anecdoten. Onder de preek van een Roomschen „Pfarrer“ was zijn sacristein ingeslapen. Door het luide kraaien van een haan schrikte de man wakker, springt op, en zingt: „Et cum lino spiritu“ (en met wien geest). Hij dacht dat zijn Pfarrer daarven gezongen had: „Dominus vobiscum“ (de Heer zij met u); maar het was de haan geweest, die kraaide.

Om nu zelf niet te lang te worden, dien ik van dit punt af te stappen.

Als tweede oorzaak van de lange preek noem ik: gebrek aan beperkingsvermogen, wat Luther noemt: „Sich kurz fassen“. Er zijn wandelaars, die zich laten verlokken om elk aardig zijpaadje, dat zij op hun weg ontmoeten, in te slaan, en die daardoor veel te laat komen waar zij eigenlijk wezen willen. Zoo gaat het sommigen predikers ook, die bij de door hen te behandelen stof van alles bijstelen en daarmee werkelijk hun gehoor vermoeien. Luther's vrouw vertelde hem eens dat zij zijn neef Johann Polner had hooren preeken en dien veel beter had kunnen volgen dan Dr Pommern, die altijd zoo ver van het thema, dat hij behandelde, afweek en allerlei andere dingen er in zijn preek bijhaalde. Daarop antwoordde Luther: „Ja, het is waar, Dr Pommern neemt dikwijls van allerlei mee, dat hem tegenkomt. Het is een dwaze prediker, die meent alles te moeten zeggen, wat hem invalt. Hij doet als de dienstmeisjes, die naar de markt gaan en die een praatje maken met ieder ander dienstmeisje, dat zij tegenkomen. Zoo komen zij heel laat op de markt.“ Tegen dit gebrek kan, dunkt me, met succes gekampt worden. „Sich kurz fassen“ broeders!

Als derde oorzaak noem ik: overvloed van stof. Dat kan voorkomen, nietwaar? Men heeft een onderwerp gekozen, dat terstond pakte. Maar het onderwerp blijkt speedig zo'n rijp te zijn, dat wij het nauwelijks aandurven. En als wij er dan aan beginnen, slecht het ons mee. Wij willen er alles van zeggen. Wij willen de gemeente met ons meevoeren, en... wij vergeten den tijd. De eenzijdigheid na de andere wordt geschreven; wij raken over de gewone maat... nu ja... wat hin-